

MİTOLOJİ VE İLK İNANÇ SİSTEMLERİ

FATMA TUTAK

Mitoloji insanlığın başlangıcıyla sahneye çıkan ve izleri günümüze kadar ulaşan büyük bir hazinedir. Bu hazine insanla ilgili her şeyi içine alır. O insanı ve anlama çabasını insana anlatan en eski söylencedir.

İnsan, bilmek ve anlamak ister. Bunun için kendisiyle ve içinde yaşadığı dünya ile ilgili sorular sorar. Diğer canlıların aksine insan bilinçli bir varlıktır hatta bilinçli olduğunun da bilincinde olmak onu anlam arayışına itmiştir. Üstesinden gelemediği boyunu ve gücünü aşan sorulara etrafında gördüğü birtakım varlıklardan yola çıkarak hikayeler oluşturur. *Bazen onlara kutsiyet atfeder, bazen onlardan yardım alır bazen de hayal dünyasından elbiseler giydirerek bambaşka bir hale büründürür.* İşte Mitler bu nevi sorular ve cevaplar neticesinde ortaya çıkmıştır. Mit, *anlatı söyleme* gibi anlamlara gelir **logia** eki ise bildiğimiz bilimsel kimliktir. Hangi kökün arkasına eklenirse onun bilimidir.

Mit: Bir inanç etrafında oluşan, rivayetler yoluyla sonraki nesillere ulaştırılan, zaman içinde değişiklik gösteren söylencedir. Dinler, tanrılar, dünyanın ve insanlığın var oluşu, görünmeyen varlıklarla ilgili üretilen birikime verilen addır.

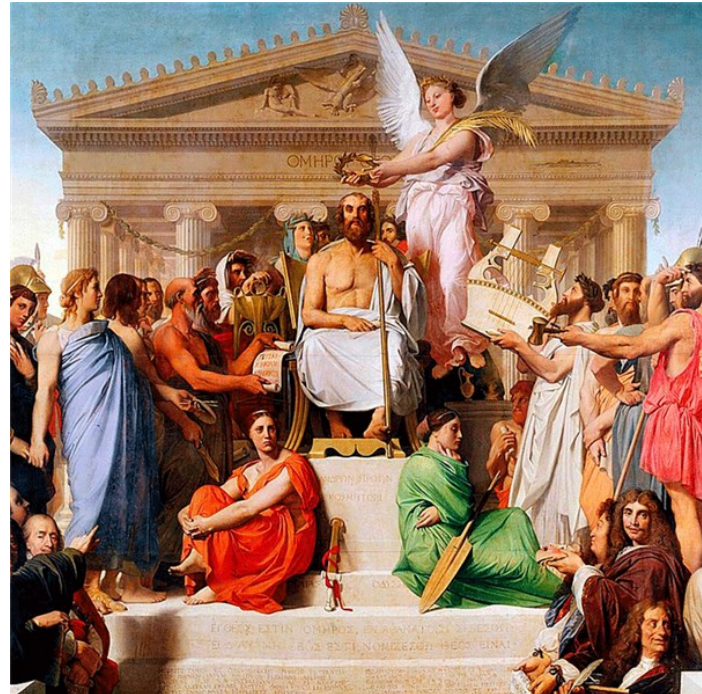
Mitoloji, aynı zamanda hurafeleri ve batıl inançları besleyen kaynaktır. Bazen sebebini bilmediğimiz davranışlarda bulunur, sözler söyleriz. Yolculuğa çıkan birinin ardından su döker, temizlik yaparız. Bazı kültürlerde hâlâ devam eden merdiven altından geçmemek, akşam tırnak kesmemek, eşige oturmamak, aksıran birine çok yaşa demek, olumsuz bir şey söylendiği veya duyulduğunda tahtaya vurmak... Çoğunu anlamlı kılan semavi dinler öncesi döneme ait inançlardır. *İnanç*

sistemleri unutulup gitmiş fakat bazı ritüelleri yaşamaya devam etmektedir.

At nalinin uğurlu sayılmasının nedeni Keltlerde yahut Orta Asya Türklerinde atın kutsal sayılmasındandır. Ayrıca eski çağlarda topraktan çıkarılan demir cevherini işleyen ve ondan çeşitli eşyalar üretenlere büyücü gözüyle bakılması bu inanın temeli olabilir.

13 rakamının uğursuz sayılmasının eski İskandinav dinlerine dayandığı söylenir. İnanca göre düzenbaz bir tanrı olan **Loki**, 12 tanrının katıldığı törene on üçüncü olarak katılır ve bütün eğlenceyi bozar. Bunun yol açtığı kavga İskandinavların en gözde tanrısının ölümüyle sonuçlanır. Günümüzde de devam eden bu inanç sebebiyle batılların bir kısmı aynı masaya 13 kişiyi oturtmaz. Bazı otellerde 13 numaralı oda yoktur. Bir diğer inanca göre **Hz. İsa'nın** havarileri on üç kişidir. On üçüncü havari olan Yahuda Romalılarla anlaşarak Hz. İsa'ya ihanet eder.

Kişinin kültür ve bilgi seviyesi ne kadar yüksek olursa olsun içinde yaşadığı toplumun

etkisiyle bazı inanç ve ritüelleri alışkanlık haline getirir ve bunları düşünmeden yapar.

Mitoloji genellikle bir inanç sistemi arka planında şekillenir.

En eski söylencelerde genellikle tarım toplumlarında tanrı figürü dışıdır. Toprakla özdeşleştirilir. Toprak ana doğurgan bereketli ve müşfiktir. Batının kaynağını aldığı **Yunan** mitolojisine göre **Zeus'a** kadar anaerkil bir yapı görülür.

Tanrıça kendisine her yıl bir kral seçer ve yıl sonunda kanı toprağa bereket getireceğine inanıldığı için kurban edilir. Hatta bazı kültürlerde güç kaynağı sayılan bazı iç organları rahibeler tarafından yenir. Bu da yamyamlığın kökeni olabilir.

Yunan mitolojisinde insanı çamur ve topraktan yarattığına inanılan tanrı Prometheus tur.

Türk mitolojisinde bazı dönemlerde göğün katmanlarında var olduğuna inanılan dişil ve eril figürlerle karşılaşmak mümkünse de genel itibariyle tek tanrı ve gök tanrı inanışı yaygındı ve tanrıya cinsiyet atfedilmiyordu. En başta tanrı **Kayra** ve sonsuz su vardı. Bir gün suyun içinden dişil bir ruh çıktı ve ona yaratmasını söyledi. O da **Kişi**'yi yarattı. **Kişi ile Kayra** suyun üzerinde birer kuş olup yüzerlerdi. Sonra Tanrı kişiye suyun dibinden toprak getirmesini buyurdu. O, toprağı çıkarırken biraz da ağzına sakladı. Sonra nefes alamaz oldu ve tükürdü. Bunun üzerine Kayra ona **Erlik** ismini verdi ve lanetleyip yerin altına gönderdi. O, İnsanları kandırmaya devam etti. **Erliğin tükürdüğü topraktan yükselter ve bataklıklar oluştu. Böylece dünya meydana geldi.**

Eski Mısır'da da benzer bir anlatı yer almaktadır. Dört veya daha fazla şehirde farklı

anlatılar mevcut ise de **Heliopolis** anlatısında evrenin başlangıçta karanlık bir sudan ibaret olduğu, sonra hava ve nemin ortaya çıktığı ve yer ve gök başta olmak üzere dünyanın bu maddelerden yaratıldığı inanışı benimsenmiştir. İnsanın ise **Atum** adlı tanrının gözyaşlarından meydana geldiğine inanılıyordu. **Hint** söylencelerine bakıldığında insanın kozmik altın bir yumurtadan veya tanrı **Vişnu'nun** bedeninde çıkan bir **lotus çiçeğinden** yaratıldığı inancı mevcuttur. **Çin** kaynaklarında ise **Yunan, Mısır ve Türk** söylencelerinde geçen sonsuz suyun aksine varlığın temelinde bir enerjinin bulunduğu inanışı yaygındır. Enerji dişil eril, **yin yang**, sert yumuşak gibi karşıtlıklarla dolu dünyayı ve içindekileri var etmiştir.

Yazının başında insanın anlama ve anlamlandırma çabasından bahsetmiştik. Var olduğu günden bugüne akleden, düşünen insan evreni, dünyayı ve hayatı kendinden daha büyük, aşkın bir gücün varlığıyla açıklama eğilimindedir. O, inanmadan yaşayamaz. Bugün kendini ateist diye tanımlayan insanların zihinlerinde bile farkında olmadıkları bir inanç sistemi söz konusudur. Bu gayet insanidir ve insana mahsustur. *Çünkü insan bir toplumun içine doğar ve kendi inanç sistemini inşa etmeden evvel içinde yaşadığı çevre, aile ve hatta genler ona bir inanç zemini verir.*

Mitoloji şüphesiz koskoca bir deryadır. Hoş hangi ilim değil ki? Bu yazıda onun yalnızca küçük bir kısmını içeren inançlar konusunu ele almaya çalıştık. **Koca Yunus** ne güzel söylemiş: *“Bir kişi âşık olsa, aşk deryasına dalsa, o deryanın dibinde cevher bulağan olur.”* diye... Bizler de okumanın yazmanın düşkünü olarak ol deryaya dalıp cevher çıkarmaya azmettik. Ne kadar; **her arayan bulamasa da ‘bulanlar arayanlardır’** diyerek durmak yok yola devam...